Irina Nicula

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA CLASEI LEXICO-GRAMATICALE A VERBELOR DE PERCEPȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE. OBIECTIVE

În articolul de față, vom porni de la accepția dată clasei verbelor de percepție în DSL 2005[1]: clasă lexico-gramaticală de verbe caracterizată prin trăsătura inerentă [+Percepție], oscilând gramatical între comportamentul verbelor nonagentive şi al celor agentive, după cum percepția este nonintenţională (**vede cu atenție*) sau intenţională (*priveşte cu atenție*).

Ne propunem să completăm şi să detaliem definiția de mai sus, în funcție de specificul semantico-sintactic al fiecărei clase de verbe de percepție. În acest sens, vom prezenta unele distincții terminologice din lucrările de lingvistică străină, care ajută la o descriere mai exactă a comportamentului semantic şi sintactic al celor cinci clase de verbe de percepție: vizuale, auditive, olfactive, tactile şi gustative.

2. CLASIFICAREA VERBELOR DE PERCEPȚIE: DISTINCȚIA PERCEPȚIE STATICĂ – PERCEPȚIE ACTIVĂ – PERCEPȚIE PASIVĂ

La Poutsma (apud Kryk 1978: 119) procesul denotat de verbele de percepție este definit ca „receptare senzorială a unui stimul independent de voința persoanei implicate în procesul percepției".

Ulterior, terminologia asociată proceselor perceptive a fost nuanțată. Distincțiile terminologice stabilite au servit la stabilirea mai multor tipuri de utilizări ale verbelor de percepție, pe baza unor trăsături semantice şi sintactice care le diferențiază.

Vom prelua în cele de urmează distincția stabilită de Leech 1987: 25[2]. Verbele de percepție care denotă procese nonintenționale, cum sunt în română *a*

[1] DSL 2005, s.v. *percepție (verb de percepție)*.

[2] Aceleaşi distincții sunt semnalate şi de Viberg în studiile din 1983 şi 2001. Terminologic, distincția dintre cele trei categorii de verbe este reprezentată de Viberg prin trei componente: activitate – experiență – copulativitate. Distincția dintre experiență şi activitate este ilustrată prin perechi ca *a vedea – a privi (la)/a se uita (la)*, *a auzi – a asculta*. Activitatea se referă la un proces controlat conştient de un subiect agentiv, în timp ce experiența se referă la o stare care nu poate fi controlată. Diferența dintre cele trei „lecturi" pe care le acoperă verbele de percepție este vizibilă şi prin rolul semantic pe care îl are subiectul acestor verbe: pentru verbele care denotă procese necontrolate, subiectul este Experimentator, pentru cele care denotă activități, Agent, iar pentru cele „copulative", subiectul este Pacient.

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)

vedea şi *a auzi*, au fost denumite **verbe de percepție statică** (engl. *verbs of inert perception*). Termenul englezesc *inert* este folosit pentru a distinge procesul percepției în care subiectul este receptorul inerent al senzației, prin simpla posedare a capacității fizice corespunzătoare, de cel în care subiectul este cel care controlează procesul percepției.

A doua categorie a verbelor de percepție identificată pentru engleză cuprinde **verbele de percepție activă** (engl. *verbs of active perception*), o clasă bine reprezentată şi în română prin verbe din toate cele cinci domenii senzoriale: *a privi, a se uita* (domeniul vizual); *a asculta, a audia* (domeniul auditiv); *a atinge,a palpa, a pipăi* (domeniul tactil); *a adulmeca, a mirosi* (domeniul olfactiv); *a gusta, a savura* (domeniul gustativ) etc.

A treia clasă pe care o identifică Leech este cea a **verbelor de percepție pasivă**[3] (engl. *verbs of passive perception*). În română, această clasă este slab reprezentată prin verbe corespunzând domeniului vizual – *a arăta* (*el arată fericit*), domeniului auditiv – *a suna* (*melodia sună bine*) şi domeniului olfactiv – *a mirosi* (*florile miros frumos*). Particularitatea sintactică a acestor verbe este apariția în poziția sintactică a subiectului a entității care constituie, totodată, şi obiectul procesului de percepție. Celelalte domenii senzoriale, cel gustativ şi cel tactil, nu cuprind un verb separat (lexicalizat) care să acopere această utilizare a verbelor de percepție.

3. STRUCTURA CÂMPURILOR LEXICO-GRAMATICALE ALE VERBELOR DE PERCEPȚIE

3.1. Verbele de percepție vizuală

Verbul prototipic pentru percepția vizuală este *a vedea*. În toate utilizările sale în care denotă capacitatea de a percepe vizual o entitate prin intermediul simțului văzului, *a vedea* exprimă o stare asupra căreia subiectul nu are control, având rolul semantic Experimentator. Această valoare este ilustrată în exemplele de mai jos:

*(1) Eu **văd** casa./ Eu îl **văd** pe Andrei, voi îl vedeți?*
*(2) Colegii îl **văd** venind.*

Percepția vizuală statică se mai exprimă în română şi prin verbele *a observa*$_1$ (‘a băga de seamă, a remarca’), *a zări* sau prin parafraza *a avea* + *văz* + adjectiv: *are văzul fin/slab.*

[3] În alte lucrări, aceste verbe au fost numite *verbe de aparență* (engl. *verbs of appearance*, la Usoniene 2001) sau verbe *evidențiale de aparență* (engl. *evidential verbs of appearance*), la Gisborne şi Holmes 2007.

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)

În contextele în care *a vedea* este echivalent semantic cu verbele *a privi* sau *a se uita (la)*, situație în care accentul nu cade pe capacitatea de a vedea, de a percepe prin simțul văzului, verbul se apropie de sensul procesual. Această situație este ilustrată în exemplele de mai jos:

(3) ***Am văzut*** *filmul de mai multe ori.*
(4) A plecat ***să vadă*** *o piesă de teatru.*

Verbele de percepție vizuală activă constituie o clasă bine reprezentată în română prin lexemele *a contempla, a se holba, a observa*$_2$ (‘a examina cu atenție’)*, a privi, a scruta, a se uita (la), a se zgâi* etc. Aceste verbe denotă activități perceptive orientate, prin aceea că receptorul însuşi decide asupra procesului percepției, deci îndeplineşte rolul semantic de Agent.

A treia valoare pe care o ilustrează verbele de percepție vizuală este percepția vizuală pasivă; aceasta se lexicalizează în română prin verbul *a arăta*, a cărui particularitate sintactică este necesitatea internă de a primi o complinire adjectivală, adverbială sau propozițională. Subiectul verbului are rolul semantic Pacient:

(5) Andrei ***arată*** *vesel/bine/ca şi cum nu ar fi dormit.*

În acest tip de construcții nu se poate lexicaliza Experimentatorul:

*(5’) * Andrei* ***îmi arată*** *vesel/bine/ca şi cum nu ar fi dormit.*

3.2. Verbele de percepție auditivă

Verbul prototipic care desemnează percepția auditivă este *a auzi*. Spre deosebire de verbul *a vedea*, care este folosit atât pentru percepția nonintențională, cât şi pentru cea intențională, atunci când este echivalent cu *a viziona*, verbul *a auzi* poate exprima în română doar percepția auditivă statică.

(6) ***Aud*** *ploaia./Îl* ***aud*** *venind.*

Percepția auditivă statică se exprimă în română şi printr-o parafrază: *a avea* + *auz* + adjectiv calificativ: *are auzul fin/prost*.

Percepția auditivă activă se lexicalizează printr-un număr mic de verbe: *asculta, a ausculta*[4] şi *a audia* etc.

A treia categorie de utilizări ale verbelor de percepție este ilustrată în cazul percepției auditive de verbul *a suna*, care primeşte o complinire adverbială sau propozițională:

(7) Melodia ***sună*** *bine/ca şi cum ar fi cântată de nişte diletanți.*

Spre deosebire de verbul *a arăta*, folosit cu aceeaşi valoare pentru domeniul vizual, *a suna* permite actualizarea Experimentatorului:

(7’) Melodia ***îmi sună*** *bine/ca şi când nu ar fi cântată de altcineva.*

[4] Termenul are o sferă mult mai limitată de utilizare, aparținând jargonului medical.

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)

3.3. Verbele de percepție olfactivă

În cazul domeniului senzorial olfactiv, nu funcționează distincția percepție nonintenționlă – percepție intențională. Domeniul olfactiv nu poate lexicaliza percepția nonintențională decât printr-o parafrază (*are mirosul fin*), ceea ce înseamnă că verbele asociate percepției olfactive desemnează fie percepția activă, fie percepția pasivă.

Percepția activă se exprimă în română prin verbe ca *a mirosi, a adulmeca, a muşina* etc.

(8)Câinele ***miroase*** *mâncarea.*
(9) Femeia ***miroase*** *parfumul.*

Verbul care exprimă percepția olfactivă pasivă este *a mirosi* ('a emana un miros'), în structuri în care primeşte o complinire adverbială, prepozițională sau propozițională.

(10) Camera ***miroase*** *bine/a lavandă/ca şi cum tocmai a fost aerisită.*

În cazul acestei utilizări, sunt posibile mai multe structuri sintactice. Acelaşi tip de percepție se exprimă şi în construcții impersonale cu un Locativ – în (11) – sau în construcții cu Experimentator – în (12) –, situație în care Locativul nu se mai lexicalizează:

(11) În cameră ***miroase*** *bine/a lavandă.*
(12) Îmi ***miroase*** *bine/a trandafiri* vs **Îmi* ***miroase*** *bine în cameră.*

Verbul *a mirosi* poate apărea în enunț şi fără compliniri, situație în care actualizează două sensuri – la forma afirmativă, 'a emana un miros urât', la forma negativă, 'a nu avea miros':

(13) În încăpere a început ***să miroasă****.*
(14) Freziile ***nu miros****.*

3.4. Verbele de percepție gustativă

Câmpul lexico-gramatical al verbelor de percepție gustativă este dominat de trăsătura semantică [+Intențional]. Toate verbele de percepție gustativă – *a gusta, a degusta, a savura* etc. – exprimă procese controlate de un Agent.

Percepția gustativă pasivă se exprimă în română doar prin parafraza *a avea gust*:

(15) Prăjitura ***are gust*** *bun.*

3.5. Verbele de percepție tactilă

Verbul prototipic pentru exprimarea percepției tactile, *a pipăi*, poate desemna atât percepția intențională, cât şi percepția nonintențională. Distincția poate fi făcută doar contextual:

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)

(16) Când s-a dezechilibrat, ***a atins*** *zăpada./Părul îi* ***atinge*** *umărul (percepție non-intenţională).*

*(17) Andrei l-****a atins*** *uşor pe umăr ca să-i amintească de cele discutate (percepție intenţională).*

Clasa verbelor de percepție tactilă care denotă procese controlate este reprezentată în limba română prin verbele de „contact fizic": *a dezmierda, a gâdila, a mângâia, a palpa* etc.

Spre deosebire de celelalte domenii senzoriale, care au un verb lexicalizat pentru a exprima percepțiile pasive corespunzătoare, domeniul percepției tactile exprimă acest tip de percepție printr-o parafrază. Aceste construcții cer uneori lexicalizarea manierei în care se realizează percepția tactilă (*la atingere/la palpat*) şi a Locativului:

(18) Câteodată, degerăturile provoacă dureri sau pielea ***se simte*** *tare* ***la atingere****. (*www.copilul.ro/a_175_4758_Siguranta_copiilor_in_zapada*)*

(19) Apa „Grander" ***se simte*** *moale* ***pe piele****.* (*www.austria.info/xxl/_site/ ro/_area/ 463658/ _subArea/463676/home.html)*

(20) Părul cârlionţat este ordonat şi ***se simte*** *moale şi sănătos.* (www.pantene.ro/ prod_look. php?grp=curls&prod=1)

De asemenea, exprimarea percepției tactile pasive se realizează şi în construcții cu actualizarea Experimentatorului:

(21) Pânza o simt moale la atingere.

4. CONCLUZII

Analiza prezentată relevă faptul că cele cinci câmpuri lexico-gramaticale ale verbelor de percepție au o structură neomogenă atât din punct de vedere semantic, cât şi din punct de vedere sintactic:

– doar verbele din domeniul de percepție vizual, auditiv şi tactil pot fi interpretate semantic în termenii opoziției *proces* [+ Intenţional]/*proces* [–Intenţional].

– nu toate cele cinci domenii senzoriale exprimă printr-un lexem separat cele trei tipuri de percepție (statică, activă, pasivă); domeniul perceptual gustativ şi cel tactil exprimă percepția pasivă perifrastic, prin structurile [*a avea gust* + adjectiv], respectiv [*a (se) simți* + adjectiv].

– pentru domeniul vizual şi pentru cel olfactiv, acelaşi verb poate exprima, contextual, două tipuri de percepție: *a vedea* exprimă atât percepția vizuală statică, cât şi percepția vizuală activă, iar *a mirosi* exprimă percepția olfactivă activă şi percepția pasivă. Celelalte domenii senzoriale lexica-lizează diferit cele trei forme de percepție.

– condițiile semantico-sintactice de exprimare a percepției pasive sunt diferite: unele verbe acceptă actualizarea Experimentatorului (*melodia îmi sună cunoscut*), altele, nu (**Andrei îmi arată fericit*).

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)

– doar verbele de percepție vizuală,cele de percepție auditivă şi hiperonimul *a simți* pot apărea în construcții caracterizate prin ridicarea subiectului din subordonată în poziția de obiect direct: *îl văd venind/îl aud cântând/îl simt mişcându-se*.

Aspectele de mai sus motivează introducerea unor distincții suplimentare în definirea clasei verbelor de percepție, în măsură să surprindă neregularitățile de comportament semantico-sintactic al acestora.

SIGLE

DSL 2005 = A. Bidu-Vrănceanu, C. Călăraşu, L. Ionescu-Ruxăndoiu, M. Mancaş, G. Pană Dindelegan, *Dicționar general de ştiințe ale limbii*, Editura Nemira.

BIBLIOGRAFIE

Dima 2002 = Gabriela Dima, *Verbele **sentiendi** în limbile engleză şi română*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos", Galați.

Gisborne, Holmes 2007 = Nikolas Gisborne, Jasper Holmes, „A History of Evidential Verbs of Appearance", în „*English Language and Linguistic*", vol.11, Cambridge, p. 1–29.

Kryk 1978 = Barbara Kryk, *Some Remarks on the Verbs of Perception in English and Polish*, în „Papers and Studies in Contrastive Linguistics Poznan", vol. 8, p. 113–131.

Leech 1987 = J. Leech, *Meaning and the English Verb*, Longman, London, New York.

Poutsma 1926 = H. Poutsma, *A grammar of Modern English. Part II: The parts of speech*, Groningen: P. Nordhoff.

Usoniene 2001 = Aurelia Usoniene, *On Direct/Indirect Perception with Verbs of Seeing and Seeming in English and Lithuanian*, în „Working Papers" 48, Lund: Lund University, Departament of Linguistics, p. 163–181.

Viberg 1983 = Åke Viberg, *The verbs of perception: a typological study*, în „Linguistics", vol. 21, p. 123–162.

Viberg 2001 = Åke Viberg, „Verbs of Perception", în M. Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher, Wolfang Raible (eds.), *Language Typology and Language Universals,* vol. 2, Walter de Gruyter, Berlin, New York, p. 1294–1309.

SOME REMARKS ON THE CLASS OF THE VERBS OF PERCEPTION IN ROMANIAN

(Abstract)

In the present article, I signal and discuss some differences of semantic and syntactic behaviour that the Romanian verbs belonging to the class of perception verbs display. Starting from the distinction that certain studies on perception verbs draw between verbs of inert/active/passive perception, I show that the five sense modalities structuring the field of perception prove some irregularities with respect to the way they lexicalise the corresponding perception.

Cuvinte-cheie: verb de percepție, percepție statică, percepție activă, percepție pasivă.

Keywords: perception verb, inert perception, dynamic perception, passive perception.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan − Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A605 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:18 UTC)